

УДК 336.

Людмила Момот
Юрій СкопичLudmila Momot
Yuri Skopych

ПРОБЛЕМИ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

PROBLEMS OF LONG-TERM LOANS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

Стаття присвячена питанню вдосконалення організаційно-економічного механізму нарощування банками обсягів довгострокових кредитів в Україні. Визначено ряд заходів, які треба здійснити для створення в Україні цілісної системи довгострокового кредитування.

Ключові слова: *інвестиційно-інноваційний клімат, довгостроковий кредит, бізнес-план, кредит.*

Постановка проблеми. Для виконання Державної програми активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 роки [1], яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187, головними завданнями є:

- стимулювання здійснення інвестиційних операцій в національній валюті;
- стимулювання інвестиційної активності суб'єктів малого та середнього бізнесу, що визначає найбільш ефективні напрями використання інвестицій, зокрема, за рахунок кредитів банків у відповідних економічних регіонах України.

Сукупність заходів та методів розвитку економіки повинні мати форму єдиного фінансового механізму, який би охоплював економічні й організаційні важелі та інструменти перетворення як на рівні окремих суб'єктів процесу довгострокового кредитування, так і на макрорівні.

Перед комерційними банками виникає питання щодо створення такої організації та політики довгострокового кредитування, які б змогли забезпечити прибутковість кредитних операцій, що змінюються через нестабільність економіки, та забезпечити повернення боргів.

Від ефективності проведення політики довгострокового кредитування, в першу чергу, залежить прибуток банків та їхній стабільний стан на ринку банківських послуг.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Функціонування ринку позикових капіталів сьогодні привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, зокрема таких, як Р. Г. Габбард, В. М. Геєць, Б. С. Івасів, Р. Міллер, Ф. С. Мишкін, А. М. Мороз, В. Д. Лагутін, М. І. Савлук, які досліджують питання сутності кредитних операцій банку та організації процесу кредитування.

М. П. Денисенко, О. Т. Євтух, О. С. Любунь, К. В. Паливода у своїх працях розглядають особливості становлення та перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні. Але залишається ряд питань, які опинилися поза увагою науковців.

Зокрема, в Україні недостатньо дослідженими є організаційні аспекти взаємодії суб'єктів ринку довгострокового кредитування та питання формування оптимальної інституційної структури цього ринку.

Аналіз праць вітчизняних учених засвідчує, що основною перешкодою для банківських інвестицій у виробничу сферу є пов'язані з нею високі ризики [2, 3]. Це зумовлено загальною економічною нестабільністю в державі, наявністю у підприємств старих боргів, непрозорістю фінансів корпоративних груп тощо. Як наслідок, банківські установи, володіючи вільними кредитними ресурсами, надають перевагу їх розміщенню на міжбанківському ринку або акумулюють значні кошти на кореспондентських рахунках. Тому стимулювання розвитку довгострокового кредитування в Україні на сьогодні є вкрай необхідним.

Постановка завдання. Головними завданнями є здійснення наукового обґрунтування теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму нарощування банками обсягів довгострокових кредитів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкової економіки система довгострокового кредитування наповнюється новим змістом, тому необхідно враховувати її специфіку при впровадженні нових або наявних технологій кредитування.

Довгостроковий банківський кредит у широкому розумінні – це зобов'язання підприємства перед кредитною установою (банком), які повинні погашатися протягом терміну, що перевищує один

рік з дати складання балансу, а також пролонговані короткострокові кредити (позички), які перейшли до складу довгострокових [4].

Довгострокові кредити залучаються підприємствами в основному для фінансування довгострокових активів, зокрема основних засобів (їх придбання, реконструкція, модернізація), нового будівництва, інших видів необоротних активів, а також окремих видів оборотних активів, в яких кошти заморожуються на тривалий період.

До об'єктів довгострокового кредитування можна віднести:

- здійснення екологічних заходів;
- організацію випуску нової продукції;
- будівництво нових підприємств;
- придбання науково-технічної продукції, інтелектуальної та іншої власності;
- реконструкцію, технічне переозброєння і розширення підприємств.

Підприємствам, які не мають або мають недостатньо коштів для розвитку соціальної інфраструктури чи розвитку виробництва, банки надають довгострокові інвестиційні кредити, або їх ще називають довгостроковим кредитуванням капітальних вкладень. Покращити інвестиційно-інноваційний клімат у державі можна шляхом забезпечення вливання необхідної маси довгострокових ресурсів в економіку.

Враховуючи те, що найактивнішими кредиторами на ринку довгострокового кредитування в Україні є банки, можна відзначити, що проблема нарощування обсягів довгострокових кредитів буде стосуватись і правового поля їх діяльності, і оптимізації ризиків, і багатьох організаційних аспектів (створення спеціальних банківських установ регіонального характеру, запровадження доступу до єдиної електронної картотеки позичальників тощо) [5].

Для ефективного використання довгострокового банківського кредитування виділимо основні принципи ведення кредитування.

Принцип цільового характеру вже використовується у виробничій (раніше тільки у соціальній) сфері; строковість та поворотність залежать від тривалості оборотного капіталу в малому підприємстві. Така специфіка передбачає здійснення банком контролю за цільовим використанням позичальником наданого йому кредиту; узгодження термінів кредитування на самому початку кредитних відносин банку з позичальником; принцип поворотності говорить про своєчасне погашення кредиту за рахунок прибутку від прокредитованого проекту. Принцип забезпеченості тісно пов'язаний з принципом платності, тому що є додатковим засобом гарантії не тільки повернення власне кредиту, але й плати за його користування. Банку, перед тим як остаточно визначитися з забезпеченням кредиту, необхідно звернути увагу на конкурентоспроможність позичальника в майбутньому, в тому числі, на окупність та рентабельність об'єкта, що кредитується.

Головними джерелами ресурсів для довгострокового кредиту виступають залучені банком ресурси, власні кошти банку чи державні кошти. Кредит в інвестиційну діяльність отримують кредитоспроможні позичальники на основі подання такого пакету документів:

- кредитної заяви;
- нотаріально завірених установчих документів;
- бізнес-плану чи техніко-економічного обґрунтування одержання кредиту;
- документів, що засвідчують наявність забезпечення;
- розрахунку строку окупності та рентабельності об'єкта кредитування;
- проектно-кошторисної документації, затвердженої в установленому порядку; розрахунку потреби у кредиті (потреба визначається як різниця між кошторисною вартістю здійснення кредитного проекту та власними коштами позичальника, які спрямовуються на цей проект);
- фінансових звітів.

На основі цього пакету документів банк здійснює оцінювання кредитоспроможності позичальника і попередню інженерно-економічну експертизу проекту. Також визначається доцільність надання кредиту і економічна ефективність кредиту, цю роботу здійснюють спеціалісти банку. Вони також визначають потребу у довгостроковому кредитуванні, визначаючи повну вартість витрат на впровадження певних заходів за умови, що кредит виступає єдиним джерелом фінансування проекту або різницею між вартістю витрат і власними коштами позичальника, якщо є інші джерела фінансування проекту.

Основні економічні та організаційні заходи щодо нарощування обсягів довгострокового кредитування в Україні слід здійснювати за такими напрямками:

- стимулювання розвитку довгострокового банківського кредитування;
- забезпечення правового захисту банків у їх взаємовідносинах із клієнтами;
- вдосконалення системи управління ризиками банків;
- підвищення ефективності банківського моніторингу та ін;
- покращення регулятивної бази, в тому числі законів, які захищають права кредиторів. Новий закон «Про банківське кредитування» дасть змогу збільшити обсяги кредитування. У вигравші будуть всі: банки, позичальники, держава;
- формування нової інфраструктури кредитних операцій;
- розробка єдиної методичної бази організації кредитування, адже в Україні існує понад 200 банків, які відрізняються своїми внутрішньобанківськими положеннями;
- зниження ціни кредиту та розширення його доступу до широкого кола клієнтів;
- вирішення питання пільг щодо створення обов'язкових резервів, оподаткування доходів і використання прибутку банку;
- здійснення адаптації міжнародного досвіду у систему кредитування в Україні.

Стимулювання розвитку довгострокового кредитування в Україні на сьогодні є вкрай необхідним.

Серед основних стимулів доцільно виділити:

- вдосконалення резервної та нормативної політики з боку НБУ;
- податкове стимулювання;
- державне бюджетне стимулювання.

Суттєвою проблемою при розрахунку обов'язкових резервів є те, що норми резервування «прив'язані» виключно до видів і строковості ресурсів банків і не враховують таких складових, як капіталізація банку та якість його активів. Тому необхідно підтримувати та стимулювати політику в напрямі нарощування якісних показників банківської діяльності.

Наступним кроком щодо стимулювання розвитку довгострокового кредитування має стати запровадження на законодавчому рівні зменшення величини податку на доходи від інвестиційного кредиту або відстрочення їх сплати до завершення інвестиційного проекту. Ця вимога впливає із самої практики господарювання. Оскільки довгостроковий кредит повертається уже після завершення інвестиційного проекту, термін завершення робіт виходить за межі календарного року, а окупність проекту, як правило, настає через декілька років, то ні позичальник, ні кредитор на момент реалізації інвестиційного проекту не мають прибуткових джерел для сплати податків. Ще одним стимулом на державному рівні може стати створення нормативної бази для випуску інвестиційних векселів пріоритетними підприємствами з їх подальшим переобліком у Національному банку. Це сприяло б перерозподілу довгострокових коштів у пріоритетні галузі економіки та дало б змогу вдосконалити систему рефінансування банків під інвестиційні проекти.

Станом на 01.09.2013 р. в Україні було зареєстровано 180 банків (банківську ліцензію мали 178, з яких один (ПАТ «Родовід Банк») – мав ліцензію санаційного банку), у тому числі два державних (ПАТ Державний ощадний банк України) і ПАТ «Укресімбанк») і 51 банк з іноземним капіталом (з них 21 – зі 100 % іноземним капіталом) [7].

Загальна діюча регіональна мережа банківського сектора на території України становить 242 зареєстровані філії, 19 454 відділення, 18 представництв вітчизняних банків (з них вісім – діяло за кордоном). Банківські точки продажів існують в усіх регіонах України, але найбільша їх кількість знаходиться в столиці і промислово розвинених регіонах.

Одним із напрямів нарощування обсягів довгострокових кредитів є шлях, який пов'язаний із законодавчим підґрунтям та діями держави щодо активізації учасників фінансового ринку.

Із самого визначення довгострокового кредиту випливає, що відбувається передача вільних грошових ресурсів від кредитора до позичальника на загальноприйнятих засадах (платності, зворотності, цільового використання) і, що особливо характерно для цього виду кредитування, – під заставу (майна, гарантію, поруку) [6].

Наступним напрямом щодо вдосконалення системи довгострокового кредитування є питання менеджменту кредитних ризиків.

Довгострокове кредитування є особливим видом банківських операцій, що характеризується підвищеним рівнем ризику, оскільки мова йде про довгостроковий період та проблему прогнозування

грошових потоків у часі. Тому при управлінні портфелем довгострокових кредитів необхідно застосувати методику оптимізації ризиків довгострокового кредитування.

У процесі довгострокового кредитування увагу необхідно приділяти моніторингу цільового використання кредиту та моніторингу забезпечення. При проведенні моніторингу цільового використання кредиту банк має перевірити відповідність витрат кредитних коштів цілям, передбаченим у кредитному договорі. При цьому терміни та суми мають відповідати інформації бізнес-плану. Також необхідно здійснювати аналіз змін у фінансово-економічному стані позичальника, виконання ним графіка погашення кредиту, надходження коштів на поточний рахунок тощо.

Інший напрям кредитного моніторингу при довгостроковому кредитуванні стосується перевірки забезпечення за кредитом. У процесі моніторингу забезпечення особливо важливою є перевірка стану реально наявних предметів застави, умов зберігання, а також ринкової вартості застави.

На даний час в Україні довгострокове кредитування має ряд проблем. Основною проблемою для банків та інших фінансових організацій є відсутність пасивів відповідної строковості. Нині стандартними строками для депозитів є 1, 3, 6, 9 і 12 місяців. Стає очевидним, що за можливості залучення пасивів на 1 рік і менше видача кредитів у значних обсягах на 10 років і більше має підвищені ризики, оскільки не гарантує повернення залучених депозитів у зазначені терміни.

Частина операторів ринку кредитування борються за ринок довгострокових вкладень за рахунок збільшення капіталу, основним джерелом поповнення якого є міжнародні фінансові організації. За таким принципом діють АКБ «Укрсоцбанк», АППБ «Аваль» та ін. Проте за таких умов поруч з позитивними моментами є низка негативних, таких як втрата самостійності, робота в жорстких рамках методологічної бази інвестора та ін. Проблемним питанням на сьогоднішній день є висока ціна на позичковий капітал [8].

Висновки. Для створення в Україні цілісної системи довгострокового кредитування треба здійснити ряд заходів, у тому числі:

- завершити розробку та прийняти нові нормативно-правові акти, що визначають порядок довгострокового кредитування житлового будівництва і придбання житла;
- створити органи управління системою довгострокового кредитування на загальнодержавному і регіональному рівнях;
- з метою ефективного сприяння залученню фінансових коштів, у тому числі іноземних інвестицій, і забезпечення реалізації інвестиційних проектів, що мають пріоритетне значення для національної економіки, створити в Україні регіональні інвестиційні центри та загальнодержавний Центр проектного фінансування;
- ввести обов'язкове страхування операцій із власністю;
- прийняти постанови органів влади України про порядок та умови виплати державних житлових субсидій;
- забезпечити швидкий розгляд судових справ, пов'язаних із неповерненням довгострокових кредитів;
- налагодити співпрацю та стабільне функціонування ринку нерухомості, вторинного ринку заставних, ринку земельних ділянок під забудову.

Таким чином, система довгострокового кредитування, що склалася в Україні, не відповідає міжнародним стандартам і умовам ринкової економіки. Сучасне кредитування характеризується різноманітними кредитами широкого кола банків, але всі вони не враховують виробничі потреби населення. Систему довгострокового кредитування слід кардинально змінити, а для цього потрібна гармонійна праця держави, банків, щоб досягти енергійного ефекту. Необхідні сучасні, нові підходи до аналізу діяльності банків, тобто ретельні дослідження, які гарантовано принесуть успіх та вирішать всі проблеми системи довгострокового кредитування населення.

Список використаної літератури

1. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 187 від 27.02.2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013>
2. Вовчак О. Д. Банківська інвестиційна діяльність в Україні / О. Д. Вовчак. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2005. – 544 с.
3. Луців Б. Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б. Л. Луців. – Тернопіль : Економічна думка; Карт-бланш, 2001. – С. 320.

4. Кунцевич В. О. Аналіз сучасного методологічного забезпечення оцінки ризиків, пов'язаних із кредитуванням підприємств / В. О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11. – С. 80–85.
5. Рисін В. В. Залучення заощаджень населення фінансовими посередниками : монографія / В. В. Рисін. – Львів : ЛБІ НБУ, 2005. – 213 с.
6. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
8. Гайдай І. Ю. Довгострокове банківське кредитування як спосіб фінансування економічного росту / І. Ю. Гайдай, К. В. Коваленко // Вісник Донецького університету економіки і права. – 2013. – № 1. – С. 140–145.

References

1. State Program intensification of economic development for 2013 – 2014: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 187 from 27.02.2013 [Internet]. Available from: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013>>
2. Vovchak, O. D. (2005) Banking investment activity in Ukraine. Lviv: Vyd-vo Lviv. Kommerc.. Acad., 544 p.
3. Lutsiv, B. L. (2001) Banking in investment sphere. Ternopil: Ekonomichna dumka; Kart blanch, p. 320.
4. Kuntsevych, V. O. (2006) The analysis of current methodology for the assessment of risks associated with enterprises lending. *Aktualni problemy ekonomiky*, (11), pp. 80–85.
5. Rysin, V. V. (2005) Attracting of population savings by financial intermediaries. Lviv: LBI NBU, 213 p.
6. Krupka, M. I. (2001) Financial and credit mechanism of innovation development of economy of Ukraine. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka, 608 p.
7. The main indicators of banks activities in Ukraine [Internet]. Available from: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?Art_id=36807&cat_id=36798>
8. Gaidai, I. Yu. and Kovalenko, K. V. (2013) Long-term bank lending as a way to financing of economic growth. *Visnyk Donetskogo Universytetu Ekonomiky i Prava*, (1), pp. 140–145.

Ludmila Momot, Yuri Skopych

PROBLEMS OF LONG-TERM LOANS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

The purpose of the article consists in scientific substantiation of theoretical foundations and practical recommendations for improvement of organizational and economic mechanism for increasing amounts of long-term loans in Ukraine.

Long-term bank loan in broad sense is the obligation of the company to lending institution (bank) that must be repaid within the period exceeding one year from the date of balance sheet and prolonged short-term credits (loans) that becomes a part of long-term ones.

The main economic and organizational measures to increase the volumes of long-term crediting in Ukraine should be implemented in the following areas: promotion of the development of long-term bank lending; ensuring of legal protection of banks in their relations with clients; improvement of risk management system of banks; improvement of the effectiveness of bank monitoring, etc; improvement of regulatory framework, including laws that protect the rights of creditors.

Conclusions. Long-term lending, which has developed in Ukraine, does not meet international standards and conditions of market economy. Current lending is characterized by a variety of loan of wide range of banks, but they do not take into account production needs of the population. The system of long-term lending should be radically changed and for that we need harmonious work of the state and banks. And this requires new approaches to the analysis of banks activity, that is a thorough research that will bring success and will solve all the problems of the system of long-term crediting of the population.

Keywords: investment and innovation climate, long-term loan, business plan, credit.

Рецензенти: Г. Г. Осадча, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, Національного університету харчових технологій; Ю. В. Пасічник, д.е.н., професор Черкаського державного технологічного університету.